

ÆGTESKAB OG FAMILIE I GRØNLAND

Af cand. jur. *Agnete Weis Bentzon*

Pressedebatten omkring det grønlandske ægteskabslovforslag giver aktualitet til spørgsmålet, om ægteskab i Grønland er noget andet end ægteskabet i Danmark. Spørgsmålet lader sig ikke uden videre besvare, men nedenstående er et forsøg på at skildre ægteskabets og familielivets rolle i det grønlandske samfund.

Ægteskabets samfundsbetydning og »ægteskabets og familielivets krise« beskæftiger såvel samfundsvidenskaben som samfundspolitikken meget, og navnlig er familielivets ændring under samfundets udvikling fra agrar til moderne industrialiseret bysamfund ofte beskrevet.

Den typiske udvikling kan kort beskrives således, at en række af familiens gamle funktioner gradvis er overtaget af andre samfundsinstitutioner.

Familien var engang samfundets vigtigste økonomiske enhed, i det væsentlige selvforsynende og uafhængig af omverdenen. Handelens, håndværkets og senere industriens udvikling følges med en ændring i familiens økonomiske liv, der placerer først mandens og de større børns virksomhed uden for hjemmet og i seneste tid i stigende omfang også kvindernes.

På samme måde er også andre af familiens oprindelige funktioner efterhånden overtaget af organer udenfor hjemmet. Beskyttelsen mod retsbrud og mod materiel nød er overtaget af retsorganer og sociale institutioner.

Opdragelse og uddannelse foregår nu i vidt omfang udenfor hjemmet i skoler og virksomheder, og det, man kunne kalde den rekreativmæssige betydning af familielivet, er trængt tilbage med udviklingen af det offentlige underholdnings- og forlystelsesliv, sportsklubber, biografer, restauranter o.l.

De vigtigste opgaver for familien i vore dage beskrives ofte således, at familielivet og ægteskabet varetager en personlighedsfunktion ved at tilfredsstille menneskets behov for nær følelsesmæssig kontakt og ved at drage omsorg for den opvoksende slægts tilpasning.

Disse historiske forandringer i familiens funktioner, som har ledsaget en samfundsudvikling fra rent agrarsamfund henimod industrisamfund, har også været fulgt af karakteristiske ændringer i familiens struktur. Familierne er blevet mindre, både ved en

nedgang i børnetallet og ved en opløsning i flere husstande af den oprindelige storfamilie, der omfattede flere generationer og sidegrene. Familietypen, forældre og ugifte børn, dominerer nu. Børnene er længere en økonomisk byrde, der stilles større krav til uddannelse i mere komplicerede samfund. Sammenhængende bl.a. hermed er ægteskabsalderen blevet højere. Endelig er opløsning af ægteskab blevet hyppigere, og en naturlig forklaring på dette fænomen – omend ikke nødvendigvis den eneste – kan netop gives ved en henvisning til, at disharmoniske ægteskaber tidligere holdt, fordi så mange andre funktioner end den følelsesmæssige varetoges af familien – sammenlign også, at landboægteskaber holder bedre end byægteskaber.

Kan vi finde spor af en lignende udvikling i Grønland?

I det gamle eskimoiske samfund, således som det er skildret i de første kolonisatorers beretninger, som også stemmer med beskrivelserne fra andre eskimoiske områder, var familien den alt dominerende faktor i samfundslivet. Der bestod ikke andre faste samfundsorganer ved siden af familierne, der var indbyrdes afgrænsede til beboerne af samme hus, og som oftest bestod af forældre, børn, svigerbørn og børnebørn.

Økonomisk var familien en selvforsynende enhed. Der var en ganske klar arbejdsdeling mellem mænd og kvinder. Fangst, fremstilling af redskaber, opførelse af boliger var mandsjob, til hvilke enhver dreng oplærtes af sin nærmeste mandlige pårørende. Madlavning og tøjets fremstilling var kvindearbejde. Hvor flere familier boede sammen, var der dog et betydeligt konsumfællesskab for pladsfællerne og et vist arbejdsfællesskab ved fangst af større dyr og opførelse af vinterbolig og således altså visse samfundskrav, der lå udenfor den enkelte families økonomiske autonomi.

Individets retsbeskyttelse varetoges af familien gennem blodhævnen, men man havde tillige i sangkampene et fælles retshåndhævelsesmiddel for pladsens beboere.

Opdragelsen og opførelsen af børnene og forsorgen for disse og for syge og gamle påhvilede hver familie. Efter de ældste beretninger synes denne opgave ikke at være blevet løst helt tilfredsstillende for den sidste gruppe af personer. Drab af gamle eller disses selvmord skal ikke have været helt sjældne foreteelser.

En tilværelse udenfor familiegrupperne må have været kummerlig. Den ensomme mand, der fra fangstturen vender hjem til den kolde hytte og selv skal klare madens tilberedelse og tøjets røgt, og den ensomme kvinde, der skal leve af almisser, har simpelthen dårligt kunnet friste livet. En persons udskillelse fra en familiegruppe, der navnlig forekom regelmæssigt for kvindernes vedkommende ved indgåelse af ægteskab og ved opløsning af ægteskab, var som overvejende hovedregel sammenhængende med den pågældendes optagelse i en anden familiegruppe; ved ægteskab mandens og ved skilsmisse forældrenes.

For denne samfundsform med familien som autonom enhed måtte kolonisationen i sig selv betyde en afgørende forandring ved at indføre organer over familierne; mis-

Foto: Chr. Vibe

Der har været bryllup i kirken i Sukkertoppen. Deltagere og tilskuere er på vej hjem efter højtideligheden.

sionen og handelen. Missionæren og købmanden som repræsentanter for den gejstlige og verdslige kultur hos moderlandet skulle snart øve en afgørende indflydelse på familiernes liv.

Stor indflydelse fik den kristne etik for ægteskabsformen og for de seksuelle vaner i befolkningen iøvrigt, men disse ofte skildrede forhold skal jeg ikke komme ind på her.

Missionens tilstedeværelse betød andre muligheder for oplæring end hjemmets i faderens eller moderens gerning og førte også snart med sig muligheden for beskæftigelse i missionens tjeneste mod vederlag. Samtidig ivrede missionen for at få fastere greb i befolkningen, for fast bosættelse omkring missionsstedet, og på dette punkt sejrede den ret hurtigt, skønt den faste bosættelse ikke var til ubetinget gavn for fangererhvervet, men naturligvis en næsten nødvendig forudsætning for oplæring i troen såvel som i almindelig skolelærdom.

Dels for at opnå den faste bosættelse, dels som følge af denne måtte missionen påtage sig forskellige forsorgsmæssige opgaver, som familierne før havde kunnet løse, men som blev uoverkommelige med den erhvervmæssige nedgang, der kendetegnede den første kolonisationstid.

Missionens begyndende overtagelse af familiernes uddannelsesopgaver og forsørgerpligter og de ved denne nye institution skabte nye økonomiske muligheder er i tidens løb blevet udvidet ved udbygning af kirke- og skolevæsen og det kommunale forsørgelsesvæsen.

Handelen var den anden kulturfaktor, der kom ind i det grønlandske samfund ved kolonisationen, og dens indflydelse kom naturligt nok til at gælde familiens økonomiske liv. Med muligheden for at sælge fangst og købe varer var første skridt taget væk fra selvforsyning og naturaløkonomi. Denne udvikling har imidlertid været langsom, fordi man bevidst har søgt at hæmme den. Indhandlingen gjaldt i den første tid varer, der var overskudsprodukter fra husholdningen; udhandlingen var i første række fangstredskaber og husgeråd, ikke konsumvarer (dog tidligt sukker, mel, gryn o.l.).

Butikkernes fremkomst var også medvirkende til at skabe faste helårsbosættelser.

De større samlede bosættelser medførte nødvendigheden af et vist administrationsapparat, der i begyndelsen udelukkende bestod af danske, men efterhånden udviklede der sig organer bestående – ialtfald delvis – af den indfødte befolkning. Administration og handel har givet arbejde (fast eller løst) til et stedse stigende antal personer af begge køn. Gennem mulighederne for at få lønnet arbejde og for at købe fornødenheder i butikkerne er det blevet lettere at klare sig som enlig.

Muligheden af at vælge andet erhverv end det fædrede har gjort den yngre generation mindre afhængig af den ældre.

Man kunne have forventet, at disse træk ville have ført til en opløsning af storfamilierne, således at voksne børn flyttede hjemmefra. En udvikling i denne retning er imidlertid blevet hæmmet ved, at de grønlandske familier i vidt omfang stadig er selvforsynende indenfor bygningshåndværk og møbelhåndværk, og der er en ganske lang og trang vej at gå, før en mand har skaffet materialer til sit eget hus. På dette område har der som bekendt været udfoldet kraftige reformbestræbelser i de seneste år, men betydningen heraf for de grønlandske boligvaner har næppe aftegnet sig endnu.

Det vil fremgå af det foregående, at familiens samfundsrolle også i Grønland har ændret sig betydeligt igennem tidsrummet fra den første kolonisation.

Karakteristiske træk af den til indledning beskrevne udvikling fra andre samfund genfindes også her. Familiens mangeartede funktioner, som den oprindeligt er enebærer af, deles ud på en række samfundsorganer.

Som bekendt er den »tekniske revolution« i Grønland dog endnu kun i sin vorden, og ikke mindst for udstedernes og bopladsernes familier er særlig den økonomiske funktion stadig af meget stor betydning, idet man i mangt og meget stadig må være selvforsynende, ligesom den vigtigste oplæring i erhverv stadig foregår i hjemmet, hvorfor også familiemedlemmernes indbyrdes afhængighed gennem arbejdsdelingen i hjemmet er betydelig.

Foto: Chr. Vibe

Brudeparret i festdragt foran kirken umiddelbart efter vielsen.

Jeg tror, at dette træk i det grønlandske samfund – den store udbredelse af en »gamelfamilietype« side om side med et lille antal familier med moderne »bypræg« – er værd at fremhæve under diskussionen om ægteskabslovforslagets nye skilsmisseregler. Man har fra grønlandsk side givet udtryk for ængstelse for, at skilsmissereglerne skulle føre til et større antal uovervejede opløste ægteskaber. Disse betænkeligheder deles af mange danske, og man har i forslaget indføjet en bestemmelse, der skærper adgangen til skilsmisse i tilfælde af utroskab ved at indføre en tvungen betænkningstid efter skilsmisseafgørelsen.

Der er dog næppe grund til ængstelse. Skilsmissereglerne i sig selv er ikke bestemmende for ægteskabernes faktiske beståen eller opløsning. I lande uden skilsmisseadgang forekommer faktisk samlivsophævelse, og i lande med adgang til skilsmisse fortsætter talrige ægteskaber trods bestående skilsmissegrunde. I det gamle eskimoiske samfund var adgangen til opløsning af ægteskab fri, men dog beretter de ældste iagttagere, at det var yderst sjældent, at ægtepar med børn forlod hinanden.

I samfund, hvor familiens daglige samarbejde om en række forskellige opgaver er nødvendigt for at opretholde en tålelig eksistens, hvor der ikke er tale om større kontantindtægter, og hvor det endelig er forbundet med betydelige vanskeligheder at skaffe sig anden bolig, kan skilsmisse ikke blive en hyppig foreteelse. Noget andet er, at de praktiske vanskeligheder, der følger opløsningen af et ægteskab måske navnlig lige efter skilsmisseadgangens indførelse, ikke vil stå alle klart. Den foreslåede tvungne betænkningstid kan i så fald få sin betydning.